

Marko
Špikić

Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

DOI:
10.17685/Peristil.61.18

Libuše Jirsak
Marino Tartaglia
Dokumenti, vrijeme, izložbe

Moderna galerija

Biblioteka
Povijest Moderne galerije

Recenzenti:
Ivana Mance, Petar Prelog

Grafičko oblikovanje:
Rašić+Vrabec

Zagreb, 2018.

ISBN 978-953-348-061-9

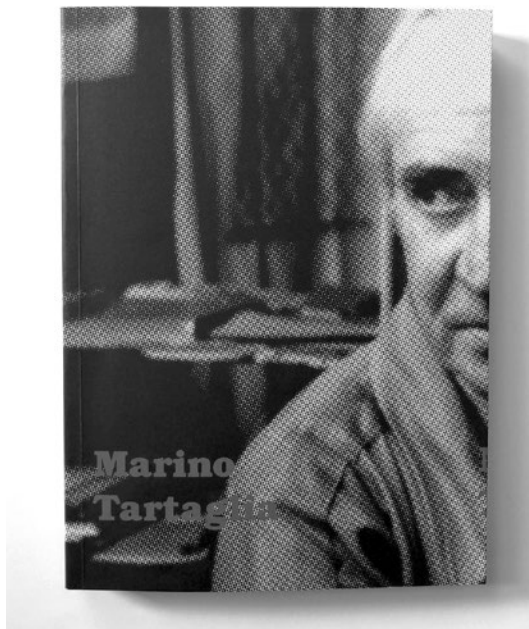

foto: DPUH

Moderna galerija u Tartagliino doba

Kao i hrvatska povijest umjetnosti, zagrebačka Moderna galerija u posljednjem se desetljeću iz primarnog proučavanja umjetničkih djela posvetila proučavanju vlastita porijekla. Povijest umjetnosti na ovim prostorima ima već zavidnu životnu dob pa ne čudi da se pozornost struke preusmjerila prema utemeljiteljima u muzejima, sveučilišnim katedrama i na konzervatorskom terenu. Može se reći da je u tom smislu ostvareno nekoliko istraživačkih pothvata koji dokazuju potrebu za podupiranjem te već razvijene i plodne znanstvene grane.

U tom ključu možemo promatrati i tumačiti posljednje izdanje Galerijine biblioteke koja se već osam godina, u najpohvalnijem smislu, bavi sobom, odnosno prethodnicima i njihovim tragovima. Kao historičaru konzerviranja ta mi se pojava nove grane djelovanja Galerije od početka činila principijelno pohvalnom. Ona je već donijela značajna otkrića, dokidajući nepoznanice i rušeći mitove o osobama i njihovim dosegima te spajajući dosad teže spojivo: štovanje i kritički odmak, kako prema pojedincima, tako i prema vremenima u kojima su djelovali.

Zahvaljujući predanosti Libuše Jirsak, spomenuta biblioteka nije ostala „na jednom slovu“, a ustanove zagrebačke Galerije i hrvatske povijesti umjetnosti dobile su dragocjeni prinos poznavanju vlastitih prošlosti. Nakon knjiga o Ivi Šrepelu iz 2010. i Ljubi Babiću iz 2011., posljednja je knjiga posvećena slikaru i upravitelju Galerije Marinu Tartaglii (1894.–1984.). Ovo nije knjiga samo o slikaru koji je sredinom 1950-ih nastupio na vodeću dužnost, radeći na ustrojavanju i povećanju zbirke Moderne galerije i kreiranju politike njezina izlaganja. Riječ je o iznimno vrijednom prikazu uspostave kulturnih ustanova prema zamisli poratnog poretka koji je nakon ratne pobjede želio vidjeti najviše predstavnike u Akademijinim redovima, pa se tako 1947., u doba Krleže i Štampara te primanja Tartaglie u redovito članstvo, ondje našao i vođa partizanskog pokreta.

Čitatelj ove knjige naići će na mudro uspostavljen spoj monografije umjetnika i genealogije ustanove u kojoj se neposredno nakon svršetka Drugoga svjetskog rata gradi sustav moći patrijarhalne akademijske vrhuške u kojoj su umjetnici, gotovo kao u Davidovo doba, zadobili ugled i cenzorske ovlasti. Poput Nabokova u Gogoljevu životopisu, autorica uvodi čitatelja u knjigu upoznavajući ga isprva s posljednjim danima svojega junaka, koji je 1984. tragično skončao u prometnoj nezgodi. Da čitatelj kojim slučajem previdi da je riječ o institucionalnoj, a ne osobnoj povijesti, mogao bi pomisliti da se našao upravo u polju monografske fokusiranosti na djelo nekonfliktnog hrvatskog klasika koji se ni nakon umirovljenja nije dao iseliti iz svojeg ateljea na Likovnoj akademiji. To se osjeća na početku teksta, gdje su prikazani brižno sabrani predmeti i snimke mjesta profesionalnog i obiteljskog pamćenja slikara, poput vrata ateljea s umjetnikovim imenom ili košarice voštanih voćaka kupljene u Beču 1922. No autorica ide i nešto dalje, tumačeći usporedne životopise uglednoga profesora i umjetnika s jedne i ključne nacionalne galerijske ustanove s druge strane, uspjevajući pritom podjednako uspješno predočiti važnost Tartagline osobe unutar Akademijine galerije i njegov neprekinuti razvitak u slikarskom, odnosno pritajenom spisateljskom stvaralaštvu. Tu usporednost ne nameće tek žanr biblioteke, koji je i dosad govorio o dijaloškom odnosu pojedinca i ustanove, odnosno o naporima Šrepela i Babića da Modernu galeriju učine riznicom ili rasadnikom moderniteta; ona se autorici morala nametnuti političkim determinizmom života u Narodnoj

Republici Hrvatskoj, koji se osjeća u poratnim proglašima o *regulatornoj* ulozi Akademije kojoj se Tartaglia tada pridružio.

Knjiga je podijeljena u tri nejednako velike, ali podjednako dragocjene cjeline. U prvoj autorica u jedanaest poglavlja prati zbivanja u slikarevu životu i djelovanju Moderne galerije koja od 1947., nakon kraće, ali intenzivne prepirke zagrebačkih kulturnih snaga, ulazi pod okrilje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. U drugom dijelu donose se Tartagliini zapisi, nastajali za njegovih neumornih sati slikanja u iličkom ateljeu kao kontemplativni spojevi pjesništva, eseja i aforizama, koji mnogo govore o umjetniku, a mogli bi biti od znatne pomoći tumačima njegova djela. U trećem se dijelu nalazi pažljivo sabrana bibliografija slikarevih tekstova te iznimno vrijedna bibliografija o njegovu djelovanju, nastajala u gotovo stoljetnom razmaku od 1918. do 2016. godine.

Prvi dio knjige zasnovan je na brojnim arhivskim vrelima, od Akademijine pismohrane do obiteljske ostavštine, ali i na kritičkim tekstovima prikazivanog razdoblja i novijih studija, poput vrijedne knjige Ljiljane Kolečnik *Između Istoka i Zapada*. Pomnim istraživanjem tih vrela Libuše Jirsak čitatelju ne podastire samo zbivanja u životu umjetnika, već i procese u novom kulturnom poretku. Tako u pojedinim poglavljima nalazimo i ostale segmente kulturne povijesti Narodne Republike od četrdesetih do šezdesetih godina: pojava i funkcija umjetničke kritike, politička reprezentativnost odnosno promidžbena iskoristivost umjetničkih djela, formiranje kulturne hegemonije u odnosu na rast drugih ustanova (sukobi ustanova Krste Hegeđušića i Grge Gamulina), pronalazak povijesnoumjetničkog digniteta naspram svemoći aktivnih umjetnika.

Po svemu se tome vidi kako ovdje nije riječ o suhoparnom statističkom izvješću o radu jedne složene galerijske ustanove. Knjiga nam, na tragu istraživanja Ljiljane Kolečnik, obogaćuje uvid u teže vidljiva previranja, skrivena u pozadini poznatih imena i isticanih pothvata koji su služili promicanju radikalno izmijenjenog društvenog sustava. U njoj ćemo naći precizno prikazane i impresivno povezane podatke o onima koji su osnivali, povezivali i mijenjali ključne kulturne ustanove komunističkog Zagreba i Hrvatske, za pošlijavali i protežirali ili diskreditirali i progonili neistomišljenike te odlučivali o formi moderniteta unutar i izvan države. Usred tih previranja, preslagivanja odnosa moći i izazivanja danas teško

zamislivih kulturnih sablazni pred zainteresiranom javnosti, Tartaglia je 1955. imenovan upraviteljem Moderne galerije. U nekoliko poglavlja koja prikazuju njegov devetogodišnji mandat čitatelj će doznati o intenziviranju nabave novih djela i adaptiranju izložbenih prostora, no prije svega, tu će doznati o radu Galerijina kolektiva, koji je, vlastitim snagama ili u suradnji sa saveznim vlastima, organizirao na desetine izložaba hrvatskih i međunarodnih umjetnika. Naročito se u drugoj polovini pedesetih, u skladu s otvaranjem države, to intenziviralo, pa su ranija sudjelovanja (uključujući i Tartagliinu izborničku ulogu) na mletačkom Bijenalu proširena i na druge kontinente, od New Yorka do Sao Paola, a dotadašnji paternalizam oslabljen je upraviteljevim pripuštanjem sloboda kustosicama Vesni Novak i Nadi Šimunić. Sve to zbivalo se pod budnim očima Depola, Bašičevića i Putara, kasnije i Zidića. Što se vremenskim odmakom više upoznajemo s tako uobličnim sustavom odnosa (koji je bio lakše saglediv ondašnjim kritičarima), jasnije nam se ocrtavaju implicitne poruke toga sustava, njegove prikrivene silnice i utjecaji na našu percepciju hrvatskih likovnih umjetnosti 19. i 20. stoljeća.

Prateći ključne riječi biblioteke posvećene povijesti Moderne galerije – dokumenti, vrijeme, izložbe – Libuše Jirsak stvorila je iznimno vrijednu studiju koja se može razmatrati na više razina. U njoj se podjednako govori o slikaru i akademiku, njegovu akademjskom i galerijskom (intelektualnom, umjetničkom, pa i političkom) okruženju te ulozi i percepcijama likovnih umjetnosti u poratnoj Hrvatskoj. Ova složena, ali jasno čitljiva rekonstrukcija triju ciljeva istraživanja prelazi granice usko specijalizirane pedanterije i hrvatskoj povijesti umjetnosti pruža inovativan i vrijedan poticaj za nastavak istraživanja njezine više ili manje vidljive prošlosti.